

Examining Humboldt's Bildung Concept: Educational Implications through an Analytical Study

Fatemeh Nazari Roodbali

Ph.D. Student of Philosophy of Education, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. Email: nazari.fl364@gmail.com

Masoud Safaei Moghadam

Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. (Corresponding Author), Email: safaei_m@scu.ac.ir

Sayyed Mansour Maraashi

Associate Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. Email: mmarashi12@yahoo.com

Sayyed Jalal Hashemi

Assistant Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz, Iran. Email: sayyed57@yahoo.com

Received: 2022-06-27	Revised: 2022-09-26	Accepted: 2022-10-28	Published: 2022-09-21
Citation: Nazari Roodbali, F., Safaei Moghadam, M., Maraashi, S. M., & Hashemi, S. J. (2022). Examining Humboldt's Bildung Concept: Educational Implications through an Analytical Study. Foundations of Education, 12(1), 5-31. doi: 10.22067/fedu.2023.76232.1155			

Abstract

The main purpose of this study is an analytical study of Humboldt Bildung's idea and its educational implications. Today, Bildung is proposed as a fundamental concept in education that has special implications for the contemporary philosophy of education. This is because Bildung provides a philosophical framework for conceptualizing human growth and development, and relates this evolution to education in a normative way. One interpretation of the Bildung concept is Humboldt's interpretation. This study uses the method of conceptual interpretation, concept development, and philosophical analysis to explain the conditions for the realization of Bildung and its components from Humboldt's point of view. Then, by showing the relationship between these components, it clarifies the foundations and principles of education. The result of this study indicates that in Humboldt's thought, man does not achieve a goal from the beginning he needs becoming and this becoming depends on willful, purposeful, and endless action. Achieving Bildung in this process requires freedom, social interaction, variety of situations, comprehensive interaction with the world, as well as achieving a harmonious and homogeneous personality, which according to Humboldt is Bildung's goal and end. The anthropological foundations of Humboldt-Bildung's idea show that man is a dynamic being, not merely a body, but a unity of the truth of the soul with the body. Also, in Humboldt's thought, every human being is a unique being who achieves self-realization in the context of society and with social interaction, and finally, it is the richness of various conditions and situations that flourishes man's latent talents. Principles derived from the anthropological foundations of Humboldt-Bildung's idea include "human agency", "mutual influence of internal and external forces", "social interaction" and "the other" principles. Education as Bildung can promote a new concept and view of education in the history of education in this region.

Keywords: Humboldt Idea, Bildung, anthropology, educational implications

Synopsis:

Today's world has undergone countless changes. Among the results of these changes, people

are moving away from the sublime and spiritual meanings of life and moving towards a material life without spiritual meanings. Therefore, one of the important concerns of today's educational philosophers is to examine the ways of guiding life toward meaning and spirituality. One of the most important solutions in this regard is to reconstruct the concept of education in such a way that it has transcendental and meaning-making values. Dealing with the concept of "Bildung" in this research has been done in this direction.

In a comprehensive study of Bildung and Schule, Dohmen concluded in 4444 that the concept of 'Bildung' is one of the most ambiguous and vague fundamental concepts of German pedagogy (Dohmen, 4444, p. 55.. This concept was given special consideration in the curriculum of the gymnasium (Phillips, 111)) and Humboldt University (Konrad, 111,, p. 1.... Indeed, this ideal concept generally refers to perfecting the person's "true nature," or "higher self."(Horlacher,))))) At the end of the eighteenth century, the concept of Bildung was introduced in German educational and pedagogical discourses. This concept was introduced mainly through Johann Gottfried Herder and Wilhelm von Humboldt (Masschelein & Ricken, 2003, p. 140). Wilhelm von Humboldt (7777-1))) , who was a Prussian government official directing the education section in the Kultusministerium [ministry of culture,, not only formulated the idea of Bildung in a theory but also created an institution for it, the university. The reform of the higher schools and the university at the start of the nineteenth century, for which Humboldt was responsible, was oriented towards an ideal of Bildung that centered on studies of Latin, Gree,, mathematics, literature, and history (Horlacher, 111,, PP. 555-000). One has to consider the entirety of Humboldt's philosophy of art, political theories, and psychology of language if one hopes to deduce Humboldt's thoughts on the problem of Bildung (Konrad, 00:::)))) .

The problem of this research is to examine the possibility of correctly facing the challenge of the lack of spiritual load of educational systems and a one-dimensional view of human beings. This review is based on the Bildung idea. hence, firstly, the explanation and analysis of this idea has been discussed and then we will explore the implications it has for education and especially for the design of a correct and effective confrontation with the challenges of the field of education. Therefore, this research seeks to answer two main questions concerning Humboldt's idea of Bildung and its educational implications.

1. How do anthropological foundations align with Humboldt's concept of Bildung?
2. What educational principles emerge from Humboldt's anthropological perspective within the Bildung idea?

Conclusion:

A correct understanding of Humboldt's idea of Bildung requires a correct understanding of the philosophical foundations of his thought. In Humboldt's view, Bildung is influenced by his idea of man; A person who is on the path of education and reaching Bildung towards excellence and growth, a person who is on the path of becoming and flourishing, is free, active, and autonomous, and everything that limits this freedom should be removed. In Humboldt's view, freedom is natural and inherent freedom; Therefore, for Humboldt, individual self-improvement in the Bildung process can only reach its highest level when the government's limited intervention provides security; Otherwise, the government will not raise slaves instead of raising independent and free men and women. Study Humboldt's idea of Bildung and its components draws a path for education that contrasts it with the current education system; Education that educates people in the direction of predetermined goals and certain formats and frameworks, and this is exactly the opposite of Humboldt's idea of

Bildung. In Humboldt's views, Bildung takes on a broad and novel meaning that originates from his comparative anthropology and new humanism.

The human being considered by Humboldt has various aspects that all of them should be cultivated and this multi-faceted whole comes to fruition under the shadow of an important principle called freedom. Of course, Humboldt emphasizes that freedom alone is not enough, and must be another important principle to realize Bildung, and that is social interaction, which requires another understanding. In fact, according to him, it is in synchronicity and companionship with the group that the individual grows and is freed from mental chains; In other words, Humboldt considers the realization of individual Bildung as a collective Bildung, and here a person reaches another's understanding is the starting point of spirituality; Therefore, what highlights the necessity of realizing Bildung in the educational system is paying attention to spirituality, finding meaning and analyzing meaning, which with the capacity that bildung creates for the individual through its components and principles, such as "freedom", "the connection between me and the world", "social interaction", "understanding the other, etc., leads to the existential development of the individual.

The existential development of a person also requires awareness of the phenomenon of alienation and trying to correct and realize oneself through another means; In the sense that individuality develops so much through Bildung that it considers the other and others as its own, and incorporates and digests the entire universe. With these interpretations, the purpose and goal of education in Humboldt's view are to reach humanity, an ideal human being, and a homogeneous, consistent, and balanced personality. Considering the goal of education, the foundations and principles have been deduced from the idea of Humboldt's Bildung, which are briefly mentioned.

The anthropological foundations of Humboldt's Bildung idea are .. Man is a dynamic being .. Man is a unity of mind and body .. multiple situations .. Collective identity. The principles corresponding to these foundations are: 1. The principle of human agency, .. The principle of the mutual influence of the soul and the body, 3. The principle of the other, and .. The principle of social interaction.

پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت

مقاله پژوهشی

<https://fedu.um.ac.ir>

دسترسی آزاد

ایده هومبولتی بیلدونگ و دلالت‌های تربیتی آن^۱

فاطمه نظری رودبالی

دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. nazari.f1364@gmail.com

مسعود صفایی مقدم

استاد گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول)، safaei_m@scu.ac.ir

سید منصور مرعشی

دانشیار، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. mmarashi12@yahoo.com

سید جلال هاشمی

استادیار، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. sayyed57@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۶	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۷/۰۴	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۰۶	تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۳۰
استناد: نظری رودبالی، فاطمه؛ صفایی مقدم، مسعود؛ مرعشی، سید منصور؛ هاشمی، سید جلال. (۱۴۰۱). ایده هومبولتی بیلدونگ و دلالت‌های تربیتی آن. پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت، ۱۲(۱)، ۳۱-۵. doi: 10.22067/fedu.2023.76232.1155			

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی تحلیلی ایده هومبولتی بیلدونگ و دلالت‌های تربیتی آن است. امروزه بیلدونگ به‌عنوان مفهومی بنیادین در تعلیم و تربیت مطرح است و این امر بدان جهت است که بیلدونگ چهارچوبی فلسفی برای مفهوم‌پردازی در باب رشد و تکامل انسان فراهم می‌آورد و این تکامل را به‌صورت هنجارین با تعلیم و تربیت مرتبط می‌سازد. یک تقریر از مفهوم بیلدونگ، تقریر هومبولتی آن است که این پژوهش با بهره‌گیری از روش تفسیر مفهومی و مفهوم‌پردازی و درنهایت تحلیل فلسفی، نخست شروط تحقق بیلدونگ و مؤلفه‌های آن از نگاه هومبولت را تبیین می‌کند؛ سپس با نشان دادن ارتباط این مؤلفه‌ها، مبانی و اصول تعلیم و تربیت را روشن می‌سازد. نتایج این پژوهش حاکی از آن است در اندیشه هومبولت، انسان به‌عنوان یک غایت، از ابتدا تحقق‌یافته نیست و نیازمند شدن است و این شدن در گرو عمل از روی اراده هدفمند و بی‌پایان است. تحقق بیلدونگ در این فرایند مستلزم آزادی، تعامل اجتماعی، تعدد و تنوع موقعیت‌ها، تعامل فراگیر با جهان و همچنین دستیابی به شخصیتی هماهنگ، همگون و متجانس است که به اعتقاد هومبولت هدف و غایت بیلدونگ هست. مبانی انسان‌شناختی ایده هومبولتی بیلدونگ نشان داد انسان موجودی پویاست و صرفاً جسم نیست؛ بلکه وحدتی از حقیقت روح به همراه جسم است. او موجودی منحصر به فرد است که در متن جامعه و در تعامل با اجتماع به خود-تحقیق دست می‌یابد و سرانجام غنای شرایط و موقعیت‌های متنوع است که استعداد‌های

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری فلسفه تعلیم و تربیت در دانشگاه شهید چمران اهواز است.

نهفته انسان را شکوفا می‌سازد. اصول منتج از مبانی انسان‌شناختی ایده هومبولتی بیلدونگ شامل اصول «عاملیت انسانی»، «تأثیرپذیری دوسویه نیروهای درونی و بیرونی»، «تعامل اجتماعی» و «دیگری» است.

واژه‌های کلیدی: ایده هومبولت، بیلدونگ، انسان‌شناسی، دلالت تربیتی

مقدمه

دنیای امروز دستخوش تغییرات بی‌شماری شده است. از جمله نتایج این تغییرات دور شدن افراد از معانی متعالی و معنوی حیات و سوق یافتن به سوی یک زیست مادی و فاقد معانی معنوی است. از این رو یکی از دغدغه‌های مهم فیلسوفان تعلیم و تربیت امروز بررسی چندوچون هدایت زندگی به سمت معناداری و معنویت‌گرایی است. یکی از راهکارهایی مورد توجه در این راستا بازسازی مفهوم تربیت، به گونه‌ای است که واجد ارزش‌های متعالی و معناساز باشد. پرداختن به مفهوم «بیلدونگ»^۱ در این پژوهش در همین راستا صورت گرفته است.

بیلدونگ واجد مفهوم یونانی «پایدیا» است و مسائل مربوط به جهت، معنی و مقصود را به‌عنوان مسائل مستقل تربیتی ذاتاً متعلق به تعلیم و تربیت می‌داند. در نسبت بیلدونگ و تربیت^۲ و پداگوژی^۳ باید گفت بیلدونگ مفاهیم تربیت و پداگوژی را در برمی‌گیرد؛ همان‌گونه که تربیت نیز پداگوژی را شامل می‌شود (Dohmen, 1964). در مطالعه خود در مورد بیلدونگ نتیجه می‌گیرد که مفهوم بیلدونگ یکی از مفاهیم اساسی و بسیار مهم آموزش آلمانی است. این مفهوم در برنامه‌ریزی‌های درسی دوره ژیمنازیوم^۴ (Phillips, 2010) و دانشگاه هومبولت مورد عنایت ویژه قرار گرفت (Konrad, 2012, p. 110). در حقیقت این مفهوم ایده‌آل بیانگر استعلای ماهیت حقیقی یا خویشتن عالی فرد است (Horlacher, 2004). آنچه بیلدونگ را در ارتباط با آموزش و پرورش امروزی مهم جلوه‌گر می‌سازد، پاسخ به این پرسش‌هاست که خویشتن عالی فرد را چگونه می‌توان تحقق بخشید؟ آیا نظام‌های آموزشی امروز پاسخ‌گوی چنین نیاز و هدف مهمی می‌توانند باشند؟ آیا آنچه به‌واسطه بیلدونگ رخ می‌دهد متفاوت از جریان کنونی آموزش است؟

۱. بیلدونگ (Bildung) اصطلاحی آلمانی است که برای آن معادل مستقیمی در زبان‌های دیگر وجود ندارد و معنایی که برای آن در این پژوهش در نظر گرفته شده، معنایی است که از ریشه آلمانی برمی‌خیزد و به لحاظ ریشه‌شناسی و لغوی در بافت آلمانی بررسی و ترجمه شده است.

2. Education
3. Pedagogy

۴. دبیرستان آلمانی

پاسخ به پرسش‌های فوق ما را به این منطق سوق می‌دهد که در عصری که نظام‌های آموزشی در سطح جهانی تمایل به پیروی از اصول نولیبرالی دارند و در جهانی که کالاسازی و ابزارسازی دانش، فرهنگ اجرایی^۱ یا عملکردگرایی را ایجاد می‌کند (Masschelein & Simons, 2006, p. 19)، ایده‌ی هومبولتی بیلدونگ - درون یک جامعه‌ی به اصطلاح موسوم به دانش - به نظر می‌رسد دور از جریان اصلی تفکر و سیاست‌گذاری فعلی باشد؛ از این رو این توافق وجود دارد که بیلدونگ، چیزی فراتر از دانش^۲ است و با رشد و توسعه‌ی جامع ارتباط دارد (Lovlie, 2002). به‌طور کلی دو واژه در آموزش آلمان به چشم می‌خورد: یکی بیلدونگ و دیگری ارتسیهونگ^۳. ارتسیهونگ به معنای آموزش و تدریس است و بیلدونگ با آموزش تفاوت دارد. آموزش انطباق با شرایط خاص است و بیلدونگ چیزی فراتر از انتقال دانش از طریق مدرسه است (Horlacher, 2012).

اما این سؤال مطرح می‌شود که اگر بیلدونگ آموزش، تدریس و یادگیری نیست پس چه می‌تواند باشد؟ در ۱۷۸۳ یوهان فریدریش زولنر^۴ سؤالی در مجله ماهنامه برلین^۵ در خصوص معنای حقیقی روشنگری مطرح کرد. یک سال بعد این مجله پاسخ‌های مختلفی را منتشر کرد که در میان آن‌ها مشهورترین مقاله امانوئل کانت با عنوان «روشنگری چیست» نگاشته شد. پاسخ دیگر نیز توسط موسی مندلسون^۶ فیلسوف یهودی آلمانی دوره روشنگری نوشته شده بود. مندلسون به سه واژه روشنگری، فرهنگ و بیلدونگ اشاره می‌کند (cited in Mendelssohn, 1784, p. 196). او فرهنگ و روشنگری را بخش‌هایی از بیلدونگ معرفی می‌کند و اظهار می‌نماید که فرهنگ، مهارت‌ها و توانایی‌های عملی و حرفه‌ای و روشنگری ارتباط بیشتری با دانش علمی دارد تا دانش عقلانی. از این رو یک ملت، زبان یا فرد که رشد کرده و تربیت شده^۷ (و به عبارتی به بیلدونگ دست یافته) است، ترکیبی از فرهنگ و روشنگری را داراست. کاربرد این واژه توسط مندلسون نیز مانند کاربرد آن در قرن هجدهم است که با شکل بیرونی و درونی جنبش‌های مذهبی حاکم بر آلمان یعنی پایتیست‌ها^۸ ارتباط دارد (Horlacher, 2012).

مطابق با این نگرش، روح از طریق خویش‌نگری (خود-مراقبتی^۹) می‌تواند به ذات و معرفت الهی بینش پیدا کند که در مورد وحی نیز صدق می‌کند. بر این اساس رهبران فلسفه روشنگری به این نتیجه دست یافتند که ایمان و باور با عقل و خرد در تضاد و مخالفت نیست (Rogers, 1988) و این برداشت از اصل روح یعنی

1. Performativity Culture
2. Knowledge
3. Erziehung
4. Johann Friedrich Zöllner
5. Berlinische Monatsschrift
6. Moses Mendelssohn
7. Gebildet
8. Pietists
9. Self-observation

تأکید بر خویش‌نگری و خوداندیشی^۱ که می‌توان با آن جهان و طبیعت را از هم متمایز کرد، در مفاهیم آلمانی بیلدونگ اهمیت پیدا کرده است. این برداشت در کل آلمان با ترجمه آثار آنتونی آشلی کوپر^۲، ارل سوم شافتسبری^۳ منتشر شد.

شافتسبری در مقاله «تک‌گویی» یا «پندی به یک مؤلف»، می‌گوید: نویسندگان و مؤلفین توانایی خاصی برای مشاوره دارند. مهم‌ترین معنای تبدیل شدن به مشاور یا مشاوره صحیح، خودآگاهی^۴ است که معنای قطعی مفهوم آلمانی بیلدونگ است (Shaftesbury, 1981). وی با خودآگاهی به مؤلفان روشی را یاد می‌دهد که خود را آزمایش و تهذیب کنند و بتوانند مشاوره مفید و با معنای ارائه کنند و مشاوره آن‌ها بر مبنای ایده غلط یا انگیزه خودخواهی نباشد. در این روش سخت‌ترین کار جهان، متفکر خوب بودن است بدون آن که خودآزمایی^۵ توأمند باشی. شافتسبری این فرایند خودآزمایندگی و تهذیب را با استفاده از واژه‌های «شکل دادن»^۶ و «شکل‌گیری»^۷ توصیف می‌کند. در ترجمه آلمانی، این واژه‌ها به بیلدن^۸ و بیلدونگ ترجمه شده است که موضوع بحث‌های شدید نیمه دوم قرن هجدهم بود (Horlacher, 2004). در اواخر قرن هجدهم مفهوم بیلدونگ در گفتمان‌های آموزشی و محوری آلمانی معرفی شد. معرفی اولیه این مفهوم در آلمان توسط یوهان گوتفرد هردر^۹ و ویلهلم فون هومبولت انجام شد. (Masschelein & Ricken, 2003, p. 145) هومبولت که مأمور دولت پروس و رئیس بخش پرورش در وزارت فرهنگ بود، نه تنها ایده بیلدونگ را به صورت یک نظریه تدوین کرد، بلکه سازمانی به نام دانشگاه را نیز تأسیس کرد. اصلاح مدارس عالی و دانشگاه در آغاز قرن نوزدهم با مسئولیت هومبولت و کمال مطلوب بیلدونگ با هدف مطالعات زبان لاتین، زبان یونانی، ریاضیات، ادبیات و تاریخ بود (Horlacher, 2012, pp. 135-140). اگر بخواهیم افکار هومبولت در مورد مسئله بیلدونگ را استنباط کنیم باید کلیات فلسفه هومبولت را از نظر هنر، نظریه‌های سیاسی و فلسفه زبان در نظر داشته باشیم (Konrad, 2010).

مسئله این پژوهش بررسی امکان مواجهه درست با چالش فقدان یا کمبود بار معنوی نظام‌های آموزشی و نگاه تک‌ساحتی به انسان است. این بررسی بر مبنای ایده بیلدونگ صورت می‌گیرد. از این رو نخست به تبیین و تحلیل این ایده پرداخته شده و سپس به کشف دلالت‌هایی که برای تربیت و بخصوص برای طراحی یک مواجهه

1. Self-reflection
2. Anthony Ashley Cooper
3. Third Earl of Shaftesbury
4. Self- knowledge
5. Self-examiner
6. shaping
7. formation
8. Bilden
9. Johann Gottfried Herder

درست و مؤثر با چالش‌های حوزه تربیت دارد می‌پردازیم. از این رو این پژوهش با توجه به ایده هومبولتی بیلدونگ و دلالت‌های تربیتی آن به دنبال پاسخ دو پرسش اصلی است.

۱. مبانی انسان‌شناختی از منظر ایده بیلدونگ هومبولتی چیست؟
۲. اصول تربیتی بر اساس دیدگاه انسان‌شناختی ایده بیلدونگ هومبولتی چیست؟

روش

برای بررسی مؤلفه‌های مفهومی بیلدونگ از منظر هومبولت، از روش تحلیل مفهومی^۱ بهره گرفته شد. تحلیل مفهومی بر فراهم آوردن تبیین صحیح و روشن از معنای مفاهیم به واسطه توضیح دقیق روابط آن با سایر مفاهیم تأکید دارد و تلاشی در جهت فهم مفاهیم است. این نوع تحلیل شامل سه قسم تفسیر مفهوم، مفهوم‌پردازی و ارزیابی ساختار مفهوم است (Coombs & Daniels, 1991). از این سه قسم دو مورد تفسیر مفهوم و مفهوم‌پردازی در این پژوهش مورد توجه است؛ با این توضیح که با نظر به مفهوم «بیلدونگ» و شروط تحقق آن، مفهوم تعلیم و تربیت مورد نظر هومبولت تبیین و در ادامه مؤلفه‌های مفهومی آن با استفاده از مفهوم‌پردازی روشن خواهد شد. در نهایت نیز با بهره‌گیری از روش تحلیل فلسفی (روش پیش‌رونده فرانکن^۲) (گزاره‌های واقع‌نگر و هنجاری) دلالت‌های تربیتی برای استفاده در نظام آموزشی ایران استنتاج می‌شود.

چهارچوب نظری ایده بیلدونگ

نظریه تعلیم و تربیت در آلمان به معنای بافت و زمینه‌ای خاص است که شامل فهم تعلیم و تربیت، رویکردی علمی، رابطه با تاریخ و همچنین بیلدونگ به عنوان اصطلاحی اساسی است. در نظر گرفتن این بافت و زمینه برای درک مفهوم بیلدونگ حائز اهمیت است؛ چرا که بیلدونگ به ایده‌ی معینی از تعلیم و تربیت و به تاریخ خود مربوط است و تنها با رویکرد علمی خاصی قابل درک است. زمانی که از تعلیم و تربیت سخن می‌گوییم، معمولاً مدرسه و آموزش مدرسه‌ای تداعی می‌گردد و آموزش دهنده از قرار معلوم معلم باید باشد. باین حال بازتاب آلمانی درباره تعلیم و تربیت شامل همه‌ی فرایندهایی است که تربیتی است اما لزوماً در مدرسه رخ نمی‌دهد. از این رو علم

1. Conceptual Analysis

۲. این الگو به صورت پس‌رونده، برای تحلیل و ارزیابی فلسفه‌های تعلیم و تربیت و به صورت پیش‌رونده برای نظریه‌پردازی در این عرصه بکار گرفته می‌شود. در استنتاج عملی به شکل پس‌رونده، کار از نتیجه هنجارین قیاس عملی آغاز می‌شود و به فراهم آوردن مقدمات هنجارین و واقع‌نگر آن ختم می‌شود، در حالی که در شکل پیش‌رونده، کار از تمهید مقدمات هنجارین و واقع‌نگر آغاز می‌شود و به یافتن نتیجه هنجارین منجر می‌شود.

تعلیم و تربیت آلمان (پداگوژی) تربیت را به‌طور کلی منعکس می‌کند، نه لزوماً آنچه در مدارس رخ می‌دهد (Danner, 1994). از آنجا که تعلیم و تربیت در آلمان رابطه‌ای ناگسسته با فلسفه و تاریخ آن ملت دارد، دیدن آموزش و پرورش از یک شمای کلی به معنای فراتر رفتن از واقعیت‌های سطحی و ضروریات زندگی است. در این میان گفت‌وگو و مواجهه با دیدگاه‌ها و اندیشه‌های تاریخی می‌تواند پرثمر باشد از این جهت که بررسی تعلیم و تربیت آلمان شامل تاریخ تعلیم و تربیت آن نیز می‌شود (Danner, 1994, p. 5). آنچه در ادامه می‌خوانید توسعه تاریخی مفهوم آلمانی بیلدونگ است.

مفهوم بیلدونگ در طول هشتاد سال یعنی از قرون وسطی تا اواخر عصر روشنگری هویتی دوباره می‌یابد و با معنای جدیدی آمیخته می‌شود و البته هنوز در حال گذار است. این مفهوم برای نخستین بار در آلمان تحت تأثیر دین قرار گرفت؛ چرا که ریشه‌های آن از کتاب مقدس سرچشمه می‌گیرد و به قطعه‌ی خلقت در کتاب مقدس اشاره دارد که آفرینش بشر را در تصویر خداوند نمایان می‌سازد. در قرون وسطی، نزدیک شدن هر چه بیشتر به خداوند و پیوستن به او به‌عنوان فرایندی از ساختن خود یا بیلدونگ تلقی می‌شد. جالب توجه است که این مفهوم بعدها به‌عنوان موضع انتقادی نسبت به موقعیت مسلط مسیحیت توسعه یافت؛ لذا انسان‌گرایی که تأثیر زیادی بر درک بیلدونگ داشتند این ایده که زندگی انسان معنای خود را از مسیحیت می‌گیرد، رد کردند. در عوض آن‌ها بر این امر که زندگی را می‌توان از طریق سفری درونی و فارغ از نیازهای مادی و بیرونی از آن خود کرد، اصرار می‌ورزیدند. از این نقطه به بعد اصطلاح آلمانی بیلدونگ مفهومی پیچیده و غیرقابل ترجمه می‌شود و سرانجام بیلدونگ واکنشی علیه تربیت رسمی که تحت تأثیر دین قرار داشت و هدفش حفظ نظم اجتماعی تثبیت شده و ارزش‌های آن بود می‌شود (Heidt, 2015). هگل به‌عنوان یکی از فیلسوفان تأثیرگذار در دوره مدرن میان تعلیم و تربیت، تاریخ و فرهنگ پیوندی وثیق و پیوسته برقرار می‌کند و معتقد است که تعلیم و تربیت اساساً بر پایه مسائل انضمامی و موجود فرهنگ شکل می‌یابد (Azadmanesh, Bagheri & Sefidkhosh, 2020, p. 23). از نظر هگل، بیلدونگ دانستن مطلق است که با حرکتی آرام و پیوسته از نازل‌ترین سطح شروع و به بالاترین مرحله یعنی همان دانستن مطلق یا بیلدونگ ناثل می‌شود (Ibid, p. 35).

در بررسی تاریخی تعلیم و تربیت آلمان می‌توان اذعان داشت که هومبولت سهم بزرگی در جنبه‌های مهم تئوری زبان و بیلدونگ داشته است. از نظر هومبولت، بیلدونگ رشد و توسعه هماهنگ و شکوفایی نیروهای درونی بشر است. در اینجا فرد تحصیل‌کرده (فرهیخته) کسی است که همه توانایی‌های خود را به یک اندازه پرورش و رشد داده باشد. فردی که فقط یک توانایی را رشد دهد به‌زعم هومبولت هنوز به بیلدونگ دست نیافته

است. برخلاف هرِدِر^۱، هومبولت اعتقاد دارد که نیروهای درونی یک فرد فقط می‌تواند در مواجهه با دنیای مادی رشد کند یعنی فقط مواد خاصی درون او را پر کند؛ هرچند که این امر از نظر هومبولت مهم است، این مواجهه با دنیای خارجی نباید برای منفعت چیزی یا کسی انجام گیرد و هدف باید این باشد که به نیروهای درونی فرصت داد تا رشد یابند (Danner, 1994).

تمایز میان مفاهیم موجود در تعلیم و تربیت آلمان نشان می‌دهد که بیلدونگ پدیده‌ای خاص در فرایند آموزشی آلمان است. این پدیده دارای ویژگی‌هایی است از جمله آن که اصطلاحی کلی است که فقط محدود به آموزش رسمی یا مدرسه‌ای نیست بلکه فرایند و جایگاهی است برای فرد در پاسخ به تعلیم و تربیت و تدریس. بیلدونگ بیان تلاش بدیع یک فرد محسوب می‌شود؛ نوعی کنش شخصی و خودجوش است که در نهایت به زعم هومبولت (1979) در ارتباط با اجتماع و جهان به کمال می‌رسد. از این رو می‌توان ادعا کرد که بیلدونگ در فرهنگ و تعلیم و تربیت آلمان دارای سه جنبه مهم است. اول دانشی است که شخص بر آن مسلط می‌شود و مورد نقد واقع می‌شود. دوم پرسشی برای گرایش‌های ارزشی است و سوم مسئولیتی برای جوامع بشری است.

اشپرانگر^۲ بر جنبه‌های فرهنگی بیلدونگ تأکید می‌کند و اظهار می‌دارد که بیلدونگ شکل‌گیری جوهره یک فرد است؛ به همین دلیل ما صفات و خصوصیات گذرا را بیلدونگ نمی‌دانیم. علاوه بر این بیلدونگ همگون^۳، ساخت‌مند^۴ و متجانس است؛ یعنی چندطرفیتی^۵ و درعین حال جامع^۶. از نظر او فردی که دارای فرهنگ روانی کاملاً یک‌سویه‌ای است را نمی‌توان تحصیل کرده (فرهیخته) نامید. همچنین انسان چندوجهی که بدون هیچ نقشی در تمامی مسیرها و جهت‌ها پریشان است و هیچ‌گونه مرکزیت، جوهره راسخ و شکل و فرمی ندارد را نمی‌توان فرهیخته دانست (Spranger, 1968). در حقیقت بیلدونگ همیشه طبیعی تکاملی و ترقی‌کننده دارد و چیزی نیست جز نتیجه رشد و توسعه‌ای پایدار که به اعتقاد اشپرانگر از طریق تأثیرات فرهنگی حاصل می‌شود. با توجه به تمایزی که میان چند اصطلاح رایج آلمان مطرح شد به نظر می‌رسد تمایز و تعاریف

1. Herder

۱. ادوارد اشپرانگر (Spranger) (زاده ۲۷ ژوئن ۱۸۸۲ – درگذشته ۱۷ سپتامبر ۱۹۶۳) فیلسوف و روان‌شناس آلمانی بود. اشپرانگر که شاگرد ویلهلم دیلتای بود در برلین به دنیا آمد و در تویننگن درگذشت. او را انسان‌گرا می‌دانستند که تعلیم و تربیت فلسفی را به عنوان عملی برای «دفاع از خود» در برابر نظریه تجربی روان‌شناسی آن زمان توسعه داد (ویکی‌پدیا).

3. homogeneous
4. structured
5. Manifold
6. Comprehensive

سامانمند که در جدول ذیل ارائه شده است می‌تواند در درک مفهوم آلمانی بیلدونگ روشنگری ایجاد کند.

جدول ۱. تمایز میان بیلدونگ، جامعه‌پذیری، ارزیهونگ و تدریس/یادگیری (Danner, 1994).

جامعه‌پذیری	ارتسهونگ (آموزش)	تدریس/ یادگیری	بیلدونگ
سازگاری با اجتماع و فرهنگ	شکل‌گیری شخصیت فردی و نگرش‌ها	اطلاعات برای دانش، آموزش مهارت‌ها	دانش انتقادی، آگاهی ارزشی، مسئولیت‌پذیری
غیر عمد توسط تمامی محیط‌ها	عمدی، روابط بین شخصی	عمدی، تلاش خود فرد	تلاش شخصی فرد
مادام‌العمر	با مسئولیت خود به پایان می‌رسد	مادام‌العمر	پاسخی به آموزش و تدریس

مؤلفه‌های بیلدونگ هومبولتی

برای هومبولت بیلدونگ هم هدف است و هم فرایند و کارکرد آن به محض این که به سوی هدف خاصی حرکت کند، متوقف می‌شود (Humboldt, 2000/1793). اینجاست که بیلدونگ ماهیتی همه‌جانبه به خود می‌گیرد و مفاهیمی در دل خود می‌پروراند که هدایت‌گر انسان در مسیر رسیدن به غایتی اصیل یعنی انسانیت و در جان کلام تعالی و شکوفایی است. در ذیل به برخی از این مفاهیم اشاره می‌شود.

پیوند «من» و «جهان»: در بحث پیوند من و جهان دو رویکرد از هومبولت (1960) می‌بینیم که در این جا به هر دو رویکرد می‌پردازیم. برای هومبولت، بیلدونگ فرایندی است که در ارتباط با «خود» شکل می‌گیرد و نوعی «خوداندیشی» است. در رویکرد اول، انسان در مرکز بیلدونگ قرار دارد و تنها خواسته‌ی او افزایش قدرت طبیعی خود و ارزش و جاودانگی وجودش است؛ اما انسان چگونه می‌تواند در ارزش و جاودانگی دادن به خود موفق شود؟ به اعتقاد هومبولت این مسئله صرفاً زمانی رخ می‌دهد که فرد از قدرت درونی و میل خود استفاده کند تا با اشیاء بیرون خود یکی شود و آن را به چیزی هدایت کند که خودش نیست، ولی چیزی است که هومبولت آن را «جهان» می‌نامد. از آنجا که قدرت محض مستلزم پدیده‌ای است که خود را به آن بنمایاند، از این رو انسان نیازمند جهانی در بیرون خود است که می‌بایست با تلاش خود دنیای بیشتری را تصاحب کند و تا جایی که می‌تواند با آن یکی شود.

در رویکرد دوم و در جای دیگری هومبولت در مورد پیوستن «من» یا «خود» با جهان سخن می‌گوید. بعد از «غیر-من» فیخته منظور هومبولت از جهان «غیرانسان» است و گاهی هومبولت فرایند درونی آن را الیناسیون (بیگانگی) توصیف می‌کند تا روشن سازد که انسان در مواجهه با این دیگری که در بیرون از خویش قرار دارد، حس بیگانگی نسبت به خود دارد. این جهان باید به اندازه کافی با فرد بیگانه و ناشناخته باشد تا با مقابله با آن بتواند

به بیلدونگ تبدیل شود. برای فهم این مسئله، هومبولت انقلاب فرانسه را به خاطر نشان می‌کند. واگذاری خود به یک نهاد به عنوان راه حل مشکل، برای هومبولت قابل قبول نبود. سقوط حکومت سلطنتی فرانسه نشان داد که چگونه وابستگی به سازمان‌ها بی‌اعتبار، بی‌ثبات و نامطمئن بودند. بر اساس این تجربه، هومبولت تنها نتیجه منطقی را این گونه می‌دید که اگر همه چیزهای اطراف ما تملق‌گویانه باشد، پس تنها پناهگاه ایمن در درون خود ما قرار دارد؛ یعنی وضعیتی که هر چیزی را بتوان با آن مقایسه و قضاوت کرد. در جای دیگری هومبولت مقیاس اول و مطلق که دارای ثبات باشد را بیلدونگ می‌نامد که تنها در خود انسان یافت می‌شود. به‌زعم او جهان پیرامون ما مختل شده است و انسان به بیلدونگ نیاز دارد تا راه خود را در دنیای مدرن بیابد، دنیایی که در وضعیت انقلاب به سر می‌برد و هیچ‌گونه ثباتی از خود نشان نمی‌دهد. به گفته هومبولت، انسان آزادی درونی خود و فردگرایی‌اش را از دست می‌دهد در صورتی که خود را کاملاً در بخشش به جهان قرار دهد؛ از این رو هومبولت این ابهام و دوراهی را با این مطلب برطرف می‌سازد که بیلدونگ از مبادله ثابت انسان و جهان به وجود می‌آید و در فرایند این مبادله هیچ‌کدام بدون تغییر باقی نمی‌ماند؛ انسان نباید جهان را تصاحب کند، به‌عکس انسان باید نشان نیروی عقلانی خود را در جهان قرار دهد تا هر دو یعنی خود و جهان را کمی مانند هم کند. از این رو هومبولت فرایند ارتباطی میان انسان و جهان را بیلدونگ می‌نامد (Humboldt, 1960).

برابری آموزشی هومبولت (مخالفت با تنوع مدارس): هومبولت معتقد است که تنوع مدارس از جمله مدارس نظامی که در خدمت اشرافیت است و از سوی دولت حمایت می‌شود باید لغو شود و هم‌چنین با ایجاد مدارس سطح متوسط که مختص بزرگ‌سالان بی‌انگیزه و بی‌علاقه و بدون توانایی مالی بود مخالفت کرد. طرح هومبولت این گونه بود که نجیب‌زادگان و عوام، دانشمندان و صنعت‌گران آینده همگی قرار بود در یک مدرسه باشند و سازمان مدارس هیچ طبقه‌ای، شرکت خاصی و حتی هیچ محقق‌تری را برتر نمی‌دانست و دولت باید تمهیداتی را برای ایجاد چنین مدرسه‌ای بیندیشد. این برابر طلبی آموزشی برگرفته از اصول روسو است که فرد یا شخص بیش از یک شهروند است (Humboldt, 1903, p. 188).

آموزش همگانی یا عمومی: هومبولت با طرح آموزش عمومی به دنبال این هدف بود که فرد بتواند توانایی‌های منحصر به فرد خود را بسازد. او این دوره را دوره‌های درسی می‌خواند و اهداف این دوره که بر اساس دروس ریاضیات، زبان‌های سنتی و تاریخ استوار بود، به گونه‌ای تعریف می‌کرد که آموزش کلی را به رشد فردی هر دانش‌آموز متصل کند. دانش‌آموزان بعد از این آموزش کلی برای آموزش تخصصی مهیا می‌شدند. مدارس به دو واحد تقسیم می‌شدند و دانشگاه واحد سوم را تشکیل می‌داد. در مدرسه ابتدایی دانش‌آموزان مهارت‌های اساسی را می‌آموختند. در دبیرستان‌ها به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شد که از نظر فکری مستقل باشند. هدف برنامه‌درسی

این بود که به دانش‌آموزان نشان دهند که چگونه مطالب خاص را یاد بگیرند. در حقیقت چگونگی یادگیری، هدف برنامه‌درسی بود. دانش‌آموز زمانی بالغ تلقی می‌شد که به اندازه کافی از دیگران آموخته باشد تا بتواند به تنهایی قادر به یادگیری باشد. هومبولت با اصلاح نهادهای آموزشی و انجام سه امر مهم از جمله بازگرداندن مدارس به ملت، ایجاد نظام برابر آموزشی مناسب برای فرد و نه برای شهروند و ارائه آموزش کلی و عمومی در یک فضای باز امیدوار بود که تعامل‌های اجتماعی لازم برای بیلدونگ را تقویت کند (Vierhaus, 2002).

برنامه عملی هومبولت: برای تدوین برنامه عملی آموزش بر اساس استقلال فردی، هومبولت معتقد است انسان‌گرایی جدید باید با تصورات روشنگری بیلدونگ همسو شود؛ زیرا دولت پروس، بیلدونگ را به عنوان آموزش رسمی خود اختصاص داده و آن را از یک ایده آل مستقل به نقشی ابزاری تقلیل داده بود. به اعتقاد هومبولت، بیلدونگ در دولت پروس از بالا به عنوان یک فرهنگ کاربردی که در خدمت دولت قرار گرفت، مورد خیانت واقع شد. هومبولت معتقد است افرادی که آموزش داده می‌شوند تا افرادی آزاد باشند نهایتاً شهروندان بهتری نسبت به افرادی خواهند بود که برای شهروند بودن آموزش داده می‌شوند؛ همان‌گونه که علمی که به شیوه خودش رها می‌شود پرتیر از علمی است که تحت نظارت دولت انجام گیرد (Fertig, 1977).

شرایط تحقق ایده بیلدونگ در اندیشه هومبولت

هومبولت در رساله بزرگ سیاسی خود با عنوان «حدود و ثغور اقدامات دولت» که در سال ۱۷۹۲ منتشر شد، هدف اصلی بشر را رسیدن به بیلدونگ و شخصیتی هماهنگ و معقول بیان می‌کند. از نظر او زمانی که انسان به شخصیت هماهنگ و معقول رسیده باشد، تربیت شده است (Konrad, 2010). کلیدواژه‌های همگون، هماهنگ و همه نیروها، بیش از هر مورد دیگری بیانگر این است که هومبولت برای برآورده شدن این هدف نه تنها به جنبه‌ی خردگرایی انسان تأکید نمی‌کند بلکه در این رابطه خردگرایی صرف را در حیات انسان تهدیدکننده معرفی می‌کند. از این روست که سایر ویژگی‌ها و توانمندی‌های انسان همچون احساس، زیبایی‌شناسی، زبان و شهود، به عنوان ابزارهای ژرفابخش شناخت، در فرایند رشد و تعالی انسان (بیلدونگ) مورد تأکیدند (Bani Asadi, Sajjadi, Bagheri, & Sefidkosh, 2019, p. 66). حال آن‌که به زعم هگل، «بیلدونگ» در تعریف تعلیم و تربیت به عنوان فرایندی توصیف می‌شود که به دنبال ارتقای تجربه مفهومی فرد از طریق درک نابسندگی‌های موجود در زندگی است که با نگاهی به گذشته، رو به سوی آینده‌ای خردمندانه دارد. با این توصیف، هدف بیلدونگ «خردورزی فراگیر آشتی‌جویانه» در تعلیم و تربیت است (Azadmanesh et al., 2020).

هومبولت برای تحقق چنین هدفی یعنی رسیدن به بیلدونگ دو شرط را مطرح می‌کند: شرط اول بیلدونگ، «آزادی» است. فرد باید از آزادی عمل خویش اطمینان حاصل کند؛ یعنی متکی به خود باشد. شرط دوم، تنوع و

گوناگونی موقعیت‌ها و شرایط است که در نهایت به مرادده اجتماعی منجر می‌شود. فرد با تعامل داوطلبانه رشد می‌کند؛ به بیان دیگر بیلدونگ و خودسازی به مرادات و تعاملات اجتماعی نیاز دارد. به اعتقاد هومبولت اگر شرایط تحقق آزادی محقق نگردد، انسان به انزوا کشیده می‌شود و انسان منزوی همانند انسانی که در غل و زنجیر است، نمی‌تواند رشد کند (Sorkin, 1983, p.59). در ادامه ابتدا شرایط تحقق بیلدونگ تبیین و سپس بر مبنای مؤلفه‌های بیلدونگ در اندیشه‌ی هومبولت و انسان‌شناسی او، دلالت‌های تربیتی استنتاج می‌شود.

شرط اول جستجوی آزادی: از نظر هومبولت، آزادی به معنای محدود کردن دخالت‌های دولت فردریکی مطلق‌گرا، از طریق کاهش آن به حداقل میزان لازم برای تضمین امنیت داخلی و خارجی دولت است. وی هم‌چنین استدلال می‌کند که دولت فردریک نمی‌تواند ابزاری برای هماهنگی باشد زیرا هدف آن بسیار متمایز است. دولت مدرن از طریق منابع مالی، راحتی و رفاه نیروهای انسان را سرکوب می‌کند و رشد شخصیت انسان را به نفع به دست آوردن شهروندی مطیع و سودآور ختنی می‌کند؛ از این رو عملکرد دولت باید عملکردی محدود باشد و صرفاً شرایط ظاهری آزادی را برای رشد فردی فراهم کند (Sorkin, 1983, p. 59). به‌زعم هومبولت دولت، آزادی فردی را در جهت منافع خود محدود می‌کند و این امر منجر به الیناسیون افراد از خود و جهان پیرامون‌شان می‌شود. هومبولت هرگونه تلاش دولت برای دخالت مستقیم و غیرمستقیم بر اخلاق و هویت مردم را مردود می‌شمارد. به اعتقاد او توسعه و رشد اجتماعی فقط می‌تواند با آزادی به دست بیاید زیرا انسان فقط با آزادی است که می‌تواند حقیقت خویش را آشکار سازد و برای رشد و توسعه خود گام بردارد و در واقع فقط با آزادی است که می‌تواند توانایی‌ها و استعدادهای خود را کاملاً گسترش دهد (Konrad, 2010).

شرط دوم تعامل اجتماعی: هومبولت معتقد است که نیروی بیلدونگ فردی به انرژی و بیلدونگ مردمی بستگی دارد. هومبولت هم‌چنین به این اعتقاد دست می‌یابد که هر انسانی به‌طور اجتناب‌ناپذیری نوعی وابستگی عاطفی به ملت و دولت خود دارد و البته این ملی‌گرایی او را به رد اصول انتقادی اولیه‌اش سوق نمی‌دهد بلکه در عوض باید ابزار تأیید نظری و اجرای سرسختانه آن باشد. هومبولت برای رسیدن به شرط دوم بیلدونگ، ابزاری را کشف می‌کند و راهی را فراتر از روابط بدون واسطه دولت با فرد می‌بیند. به نظر او اگر مردم مسئولیت آموزش و پرورش را بر عهده می‌گرفتند و اگر آزادی در خود نهادهای آموزشی غالب بود، مردم زندگی تعاملی را مطابق با سیستم آموزشی ایجاد می‌کردند که پیش‌نیاز تبادل و تعامل با بیلدونگ را تقویت می‌کرد. هومبولت نقش دولت را نه به‌عنوان نهاد آموزشی بلکه به‌عنوان نهاد حقوقی به رسمیت می‌شناسد و معتقد است که پایان مداخله دولت آغاز حقیقی ارتباط و تعامل ملی است. او هم‌چنین نقش دولت را تا جایی مجاز می‌شمارد که بتواند

شهروندان را قادر سازد تا خود را پرورش دهند. از سوی دیگر از نظر هومبولت، دولت باید به شخص خدمت کند نه به شهروند؛ در حقیقت باید موانع تربیتی را برای وحدت ملت از میان بردارد. خدمت دولت به افراد در جهت شهروند خوب بودن از نظر هومبولت برای منافع دولت است و نه برای خود شخص (Humboldt & Humboldt, 1918).

یافته‌ها

همان‌گونه که پیش‌تر ذکر شد، مسئله‌ی اساسی این پژوهش بازنگری در معنای تربیت و به تبع آن استنتاج مبانی و اصول تربیتی با نظر به اندیشه‌ی هومبولت یعنی ییلدونگ است؛ از این رو نخست انسان‌شناسی هومبولت تبیین و سپس با توجه به هدف و غایت تعلیم و تربیت در اندیشه‌ی او، مبانی و اصول تربیتی ترسیم می‌شود.

انسان‌شناسی از نگاه هومبولت

انسان‌شناسی هومبولت نوعی انسان‌شناسی تطبیقی است (Humboldt, 1960). از آنجاکه کانت تعریفی فردگرایانه از روشنگری دارد و معتقد است که روشنگری خروج انسان از نابالغی خود-انگیخته است. او معتقد است نابالغی از فقدان درک و فهم ما ناشی نمی‌شود بلکه از نبود شوق اندیشیدن مستقل سرچشمه می‌گیرد و در واقع کانت بر شجاعت خردمند بودن اصرار دارد. در واکنش به کانت، هرِدِر اظهار می‌دارد که آفرینش‌گری انسان که ضرورتاً پیش‌بینی‌ناپذیر و در اشکالی فوق‌العاده گوناگون رخ می‌نماید، همانند عقلانیت بشری حائز اهمیت است؛ از این رو هرِدِر شکل جمعی از ییلدونگ را پیشنهاد می‌کند. از سوی دیگر هومبولت همگان را به انسان‌شناسی فراخوانده که می‌تواند علائق کانت و هرِدِر را درهم آمیزد. به اعتقاد هومبولت انسان‌شناسی نباید منحصرأً تجربی یا منحصرأً فلسفی باشد بلکه باید زمینه پیوند تجربه‌گرایی و فلسفه را فراهم آورد؛ بدین معنا که با روش فلسفی بر یک شی تاریخی نفوذ کرده تا تحولات احتمالی رخ داده در برخورد با خصیصه‌های انسانی مربوطه را آشکار سازد. این پیوند فلسفه و تجربه، «پیوند تعالی و تاریخی» مستلزم تحقق انسان‌شناسی تاریخی فلسفه‌محور در مورد تفاوت اذهان است. به اعتقاد هومبولت، هدف از انجام تحقیقات انسان‌شناسی، «ثبت ویژگی‌های شخصیت اخلاقی نژادهای مختلف انسان و مقایسه آن‌ها با یکدیگر است». همان‌گونه که شناخت شخصیت‌های مختلف بسیار مهم است، شناسایی کلی افراد و جوامع نیز حائز اهمیت است (Humboldt, 1960, p. 337). یک انسان یا در حقیقت طبقه‌ای از انسان‌ها تنها می‌تواند به یک فرم یا یک شخصیت دست یابد؛ از این رو انسان ایده‌آل بیانگر ترکیبی از اشکال و فرم‌های مختلف است که از این طریق می‌توان به کلیت انسان‌ها دست یافت و تنها در سایه چنین یکپارچگی است که «انسان ایده‌آل» نمایان می‌شود (Humboldt, 1960, p. 339)؛ بنابراین انسان‌شناسی هومبولت قصد دارد از یک سو به تحقیق در مورد تفاوت بین جوامع، فرهنگ‌ها و افراد و از سوی دیگر تحقیق در زمینه

تنوع این تفاوت‌ها با هدف درک انسان ایده‌آل پردازد و در حقیقت هومبولت بر جنبه وحدت در عین کثرت توجه دارد.

مبانی انسان‌شناختی تربیت

«مبانی از موقع (یت) آدمی و امکانات و محدودیت‌هایش و نیز از ضرورت‌هایی که حیاتش همواره تحت تأثیر آن‌هاست، بحث می‌کند» (Shokohi, 2015, p. 63). مبانی گزاره‌های توصیفی و اخباری ناظر بر توانایی‌ها و استعداد‌های موجود در انسان، به منظور شکوفاسازی و ساماندهی آن استعدادها در راستای تربیت است (Beheshti & Afkhani Ardakani, 2007, p. 15). در این مقاله، منبع استخراج این گزاره‌ها، نوشته‌های هومبولت و منظور از مبانی، عمده‌ترین گزاره‌های توصیفی یا اخباری درباره ابعاد مختلف انسان طبق نظرات اوست. باورهای انسان-شناختی هومبولت را می‌توان در قالب گزاره‌های زیر تبیین کرد.

۱. **انسان به منزله موجودی پویا:** پویایی انسان به معنای کنشگری او در عرصه‌های مختلف اجتماع است. انسان پویا در حقیقت انسان عامل است که خود مسئولیت اعمال خویش را بر عهده می‌گیرد. پویایی و تحرک، ذات بشر است که اگر پویایی و تحرک نبود، رشد و کمال نیز غیرممکن بود. انسان در حد معینی متوقف نمی‌شود و همین پویایی ذاتی انسان موجب می‌شود که او دست از تلاش و کوشش برندارد. در تعلیم و تربیت نیز پویایی از عوامل مؤثر در به ثمر نشاندن اهداف تربیتی است. اگر پویایی انسان نباشد، اهداف تعلیم و تربیت نیز محقق نمی‌شود و در حقیقت تربیت امری غیرممکن به نظر می‌رسد. در اندیشه هومبولت، انسان به‌عنوان یک‌گایت از ابتدا برآورده شده نیست و این برآوردگی در گرو عمل از روی اراده هدفمند و بی‌پایان او خواهد بود (Bani Asadi et al., 2019, p. 17). هومبولت انسان را ارگانیسمی پویا در نظر می‌گیرد که این پویایی موجب می‌شود انسان خروجی‌های مناسب قدرت و نیروی درونی خود را بیابد و در جهت تحقق قابلیت‌های خود نیز تلاش کند؛ از همین رو در نگاه او بیلدونگ فرایندی است پایان‌ناپذیر که انسان برای تحقق خود و رسیدن به خودهماهنگی به آن نیازمند است.

۲. **درهم‌تنیدگی نفس و بدن:** هومبولت در مقاله‌ای تحت عنوان «درباره دین»^۱ در سال ۱۷۸۹ طرحی کلی از گونه‌شناسی تاریخی ترسیم می‌کند که امکان مطالعه ارتباط میان دین و قدرت دولتی را از زمان دولت-شهرهای یونان تا زمان حاضر فراهم می‌آورد و هدف دولت مدرن را در قادر ساختن شهروندان خود در جهت درک حرفه انسانی‌شان در نظر می‌گیرد؛ به همین سبب هومبولت معتقد است که به نفسانیت^۲ انسانی باید ارزش مثبتی بخشید و

1. On Religion

2. Sensuality

به آن مهار آزادتر و خلاقانه‌تری داد. در نتیجه، او دیدگاه سنتی دوگانه ماهیت انسان با تقسیم‌بندی ذهن و جسم و مفهوم دکارتی از روح انسان به‌عنوان نوعی روح در یک بافت یا دستگاه را رد می‌کند و در عوض وحدت حیاتی از ذهن و جسم را مطرح می‌سازد. هومبولت به یگانگی ذهن و جسم اشاره می‌کند و البته روح^۱ را بهترین ظهور^۲ نفسانی می‌داند (Humboldt, 1903). از این منظر انسان‌شناسی کانت نیز به هومبولت شبیه است. مسیر خود-تعیینی^۳ که کانت در فلسفه اخلاق خویش خواستار آن بود، می‌بایست از طریق پرورش نفسانیت انسانی پیش برود؛ از این رو قلمرو زیبایی‌شناسی کارکردی کلیدی در تلاش برای غلبه بر دوگانگی موروثی ذهن/جسم به ارمان می‌آورد؛ دوگانگی‌ای که هومبولت آن را مانع بزرگی در مسیر دستیابی به خود-تعیینی (خود-مختاری) فرد می‌داند (Mueller Vollmer & Volker, 2007).

۳. هویت جمعی: برای هومبولت هویت جمعی منفک از هویت فردی نیست. در حقیقت این گونه نیست که هومبولت اصالت را به جامعه یا به فرد بدهد بلکه برای هومبولت فرد در جامعه به خود-تحقیقی دست می‌یابد و زندگی اجتماعی و سیاسی نیز باید این هدف را تقویت کند. هومبولت در رساله «تئوری تربیت انسانی» اظهار می‌دارد که رسالت غایی وجود ما این است که از طریق تأثیر اقدامات و اعمال در زندگی، کامل‌ترین محتوای ممکن از مفهوم انسانیت را به خود اعطا کنیم. این رسالت تنها از طریق پیوند خود به‌عنوان فرد با جهان پیرامون قابل اجراست می‌یابد (Humboldt, 1903). در حقیقت این سخن هومبولت به معنای فراتر رفتن از فردیت خویش و یکی شدن با جهان اطراف است که بتوان از طریق پیوند و تعامل با جهان به خود-تحقیقی دست یافت. مفهوم تعلیم و تربیت هومبولت تنها به تفسیر فردگرایانه اختصاص ندارد. گرچه او مادام بر اهمیت سازمان‌دهی زندگی فردی و توسعه‌ی سرمایه‌ی گوناگون فردی تأکید می‌کند؛ اما بر این حقیقت که خود-تربیتی^۴ تنها می‌تواند در یک بافت وسیع و گسترده‌ای از توسعه جهان ادامه یابد، اصرار می‌ورزد. به عبارت دیگر فرد نه تنها حق دارد بلکه مکلف است نقش خود را در شکل‌گیری جهان پیرامون خود ایفا کند. ایده آل تربیتی هومبولت کاملاً با ملاحظات اجتماعی رنگ‌آمیزی شده است. او هرگز معتقد نبود که نژاد بشر می‌تواند با رسیدن به کمالی کلی که به صورت کاملاً انتزاعی درک می‌شود به اوج برسد. ون هومبولت در سال ۱۷۸۹ در خاطرات خود می‌نویسد که تربیت فرد مستلزم یکی شدن او و همین‌طور تعاملات او با جامعه است. این سخن به این معناست که بیلدونگ و تربیت از طریق مراودات و تعاملات اجتماعی تحقق می‌یابد (Humboldt, 1903).

1. Geist
2. Ramification
3. Self- determination
4. Self- Education

۴. **موقعیت‌های چندگانه**: همان‌گونه که قبلاً طرح شد، دو شرط اساسی تحقق بیلدونگ آزادی و تنوع و تعدد موقعیت‌هاست. آزادی برای انسان ضامن توانمندی در انتخاب‌گری است و غنای شرایط یا موقعیت‌های متنوع ضامن فرصت‌های بی‌شمار برای شکوفایی استعدادهای نهفته در نهاد هر فرد است (Luth, 1998). به اعتقاد هومبولت، بیلدونگ به‌عنوان بالاترین و هماهنگ‌ترین توسعه قدرت انسانی تحت هیچ شرایطی ممکن نیست در وضعیتی واحد و یک‌سویه اتفاق افتد (Humboldt, 1903). او تعدد موقعیت‌ها را چیزی کمتر از رابطه انسان-جهان نمی‌داند (Konrad, 2010). در بحث انسان‌شناسی، تعدد موقعیت‌ها به‌صورت تلاش برای شکل دادن دیدگاه‌های پیچیده افراد انسانی ظاهر می‌شود؛ بنابراین ما را به سمت تفاوت‌های بین فرهنگی، دوران تاریخی و گروه‌ها و افراد مختلف هدایت می‌کند. در حقیقت مطالعه فردیت و تفاوت‌های ذاتی آن محور اصلی بحث انسان‌شناسی است که هومبولت نیز از این مهم به سادگی عبور نکرده است؛ آنجا که هومبولت یکی از ابعاد و شروط اصلی تحقق بیلدونگ را پرداختن به همین موقعیت‌های متنوع معرفی می‌کند. رشد چندجانبه فضایل و قابلیت‌های انسانی می‌تواند از راه ظلم، اجحاف و بی‌عدالتی‌های سیاسی متوقف شود. مواجهه با موقعیت‌های متنوع همان چیزی است که گادامر از آن با عنوان افق‌های فهم نام می‌برد. به‌زعم گادامر فهم همیشه از درون یک افق رخ می‌دهد و در مواجهه میان افق‌های فهم مفسر و دیگران، دو نظام متناقض از عقیده، سرانجام در امتزاج افق‌ها با هم ترکیب می‌شوند. گادامر معتقد است تفسیر، مستلزم چیزی شبیه دیالوگ با دیگری است که در آن مفسر تلاش می‌کند تا میان دیدگاه‌های مخالف درباره موضوع، صلح برقرار کند. براساس نظریه گادامر، گوستاوسون استدلال می‌کند که فهم دیگر فرهنگ‌ها یک شکل پارادایمی از بیلدونگ است که در آن دیدگاه اخلاقی و عملی مفسر از طریق مواجهه با افق‌های اساساً متفاوت از اندیشه خود، متحول می‌شود (Gustavson, 2014).

اصول انسان‌شناختی تربیت

اصول تعلیم و تربیت، قواعد نسبتاً کلی است که در بیشتر موارد صادق است و باید راهنمای مربیان، معلمان، مدیران، اولیاء فرهنگ و والدین دانش‌آموزان در کلیه اعمال تربیتی باشد. این اصول مبتنی بر تحقیقات روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فرهنگی و نظریات مربیان بزرگ و دانشمندان تعلیم و تربیت است (Safaie Moghadam, 2010, p. 83). پس از تبیین مبانی نوبت به استنتاج اصول تربیت می‌رسد. نظر به این که استنتاج اصول در روش فرانکنا، از ترکیب مقدمات هنجارین (هدف) و گزاره‌های واقع‌نگر (مبانی توصیفی) حاصل می‌شود، در این بخش با ترکیب مبانی با هدف تربیت در دیدگاه هومبولت به استنتاج اصول پرداخته شد. بیان مختصر هدف تربیت در دیدگاه هومبولت با توضیح «انسان ایده‌آل» صورت می‌پذیرد. انسان ایده‌آل هومبولت بر

پایه مفهوم غنی بیلدونگ شکل می‌گیرد. بیلدونگ جوهره اساسی انسان است. انسانی که به بیلدونگ دست یابد به شخصیتی همگون و متعادل نائل می‌شود که این امر غایت بیلدونگ هومبولتی است (Humboldt, 1969). در نتیجه ترکیب هدف مذکور با مبانی انسان‌شناختی، می‌توان ساختاری استنتاجی فراهم آورد که حاصل آن‌ها اصول تربیت است. با عنایت به این که نیل به انسان ایده‌آل به عنوان هدف تربیتی، در گرو تحقق قابلیت‌هایی است که در ذیل مبانی تربیت ذکر شد؛ بنابراین با نظر به هر یک از این مبانی نیز به توضیح منطق اصول پرداخته می‌شود.

۱. **عاملیت انسان:** این اصل به این معناست که «تربیت باید کنشگری فعال آدمی را پاس بدارد». این امر هم راهنمای عمل مریبان باید باشد و هم معیار ارزیابی درستی یا نادرستی عمل تربیتی؛ بنابراین این اصل یکی از اصول منطقی تربیت است. همان‌طور که دیگر اصول هم چنین وضعی دارند. اصل عاملیت از دو گزاره مبنایی واقع‌نگر و تجویزی به دست می‌آید.

هدف: نیل به انسانیت و انسانی با شخصیت همگون و متجانس مستلزم اراده‌ی آزاد و کنشگری انسان است. این هدف در قالب یک گزاره تجویزی به این صورت بیان می‌شود: تربیت باید به دنبال تحقق شخصیت همگون و متجانس باشد؛ به عبارت دیگر،

گزاره تجویزی: همگونی و تجانس شخصیت از لحاظ تربیتی خوب است.

گزاره توصیفی (مبنایی): تحقق همگونی و تجانس شخصیت متربی در گرو کنشگری و عاملیت متربی است. گزاره تجویزی (اصل): باید عاملیت متربی را پاس داشت.

ظرفیت اعمال کنترل بر زندگی «عاملیت انسانی» نامیده شده و بر پرورش آن تأکید شده است. در جای دیگر عاملیت انسانی به عنوان «طراحی آگاهانه و اجرای ارادی اعمال از سوی فرد به منظور تأثیرگذاری بر رویدادهای آینده» تعریف شده است (Hergenhahn & Olson, 2009, p. 423). واژه عاملیت بر نوعی احساس مسئولیت در برابر مسیر زندگی خود دلالت دارد، این باور که فرد بر تصمیمات زندگی خود کنترل دارد و مسئول پیامدهای آن‌هاست (Cote and Levine, 2002).

در ایده‌ی هومبولتی بیلدونگ سه مفهوم اساسی نهفته است: آزادی، عاملیت و خودمختاری. هومبولت در سال ۱۷۹۲ در اثر سیاسی خود یعنی *حدود و ثغور دولت* به این حقیقت تأکید می‌کند که «هر چه از انتخاب آزاد انسان سرچشمه‌نگیرد یا تنها پیامد آموزش و راهنمایی باشد، هرگز درونی نخواهد شد و همچنان با ماهیت واقعی او بیگانه خواهد بود. این فرد بر اساس نیروهای انسانی خویش عمل نخواهد کرد؛ بلکه صرفاً در انجام امور دقتی مکانیکی خواهد داشت» (Humboldt, 1850/1993, p. 23).

البته باید دقت داشت که برای هومبولت آزادی کافی نیست. او به اصل مهم دیگری که عاملیت است تأکید

می‌کند. در اندیشه‌ی هومبولت وظیفه اجتناب‌ناپذیر هر انسانی عمل است؛ نه صرفاً به‌عنوان یک عامل یا ابزاری که برای رسیدن به هدف عمل کند، بلکه به‌عنوان فردی خودمختار که تلاش می‌کند از طریق بیلدونگ، خود درونی‌اش را ارتقا بخشد. اهمیت اصل عاملیت نزد او این‌گونه است که می‌گوید: «عمل فی‌نفسه تلاشی است از اراده برای آزاد شدن و خودگردان شدن» (Humboldt, 2000/1793, p. 58).

عاملیت انسانی در نزد هومبولت در مفاهیمی مانند خودپروری، خودتحقق‌بخشی، خودتعیینی و خودسازی نمایان می‌شود. فلسفه و نگاه هومبولت به انسان در تعیین سرنوشت خویش و همین‌طور نگاه او به مفهوم بیلدونگ، خود ناشی از نقش مؤثر عاملیت انسانی در نزد اوست؛ بنابراین مفهومی که از تعلیم و تربیت در یک جامعه رایج است در تحقق مفهوم عاملیت انسانی نقش دارد؛ به این معنا که اگر تعلیم و تربیت در جامعه‌ای به معنای انتقال صرف دانش و کسب مهارت باشد، دیگر انتظار تربیت افرادی عامل، خلاق و منتقد نمی‌توان داشت.

۲. تأثیرپذیری دوسویه نیروهای بیرونی و درونی: دومین اصل ناظر به مبنای انسان‌شناختی هومبولت یعنی درهم‌تیدگی نفس و بدن است. اصل تأثیرپذیری دوسویه به این معناست که در امر تربیت همان‌گونه که تربیت واقع‌گرا دارای اهمیت است، تربیت معناگرا نیز در جایگاهی والایی قرار دارد و البته که گذر از واقع به معنا به‌عنوان غایت تربیت کارساز است. این اصل از دو گزاره مبنایی واقع‌نگر و تجویزی زیر به دست می‌آید.

هدف: رسیدن به شخصیت همگون و متجانس و انسان ایده‌آل متأثر از نیروهای وجودی انسان است که از راه کشمکش و تأثیر و تأثرات نیروهای ظاهر و باطن حاصل می‌شود. این هدف در قالب گزاره‌ای تجویزی به این صورت است:

هدف تربیت باید تحقق شخصیت همگون و هماهنگ باشد.

گزاره تجویزی: همگونی و تجانس شخصیت به لحاظ تربیت مطلوب است.

گزاره توصیفی (مبنایی): تحقق انسانیت و همگونی و تجانس شخصیت در گرو تأثیرپذیری نیروهای بیرون و درون و بالعکس است.

گزاره تجویزی (اصل): باید نیروهای وجودی و ساحت‌های چندگانه‌ی وجود متربی را پاس داشت.

مقصود از این اصل این است که برای ایجاد دگرگونی‌های مورد نظر در نفس، باید تغییرات متناظر و متناسبی را در بدن فراهم آورد؛ چنان‌که برای ایجاد دگرگونی‌های مورد نظر در رفتار و حرکات و سکنات بیرونی باید تحولاتی در حالات باطنی نفس ایجاد کرد. هر یک از این دو جریان به تقویت و تحکیم دیگری منجر خواهد شد (Bagheri, 2011, p. 160). هومبولت تغییر و تحول را مستلزم تأثیرپذیری نیروهای بیرونی از نیروهای درونی می‌داند و در نهایت نیز نیروهای بیرونی قدرت خود را بر نیروهای درونی نمایان می‌سازند (Mueller Vollmer &

(Volker, 2007). در تعامل میان این دو است که هومبولت اعتقاد دارد بیلدونگ محقق می‌شود. یکی از نقدهای اساسی که امروزه به تعلیم و تربیت وارد می‌شود این مسئله است که متربی تنها با محفوظاتی مواجه می‌شود که هیچ‌گونه تأثیر مثبتی بر او نمی‌گذارد و این محفوظات نیز تنها به انباشته‌های زودگذری تبدیل می‌شوند که تنها در برهه‌ای از زمان کاربرد دارند.

۳. دیگری: سومین اصل تربیتی که متناظر با مبنای انسان‌شناختی موقعیت‌های چندگانه است، بر این فرض استوار است که انسان بهره‌مند از تعدد موقعیت‌هاست و این تعدد ضامن انتخاب‌گری انسان و درک موقعیت‌های گوناگون است.

هدف: قطعاً نیل به انسانیت و شخصیتی همگون و هماهنگ مستلزم خروج از خودیت و درک دیگرانگی است. این هدف در قالب گزاره تجویزی به صورت زیر است.
گزاره تجویزی: همگونی و تجانس شخصیت مطلوب تربیت است.
گزاره توصیفی (مبنایی): تحقق انسانیت و همگونی و هماهنگی شخصیت انسانی در گرو انتخاب‌گری، درک و فهم متقابل انسان‌ها و به عبارتی درک دیگری است.
گزاره تجویزی (اصل): باید درک دیگری و انتخاب‌گری متربی را پاس داشت.

بسیاری از فلاسفه و اندیشمندان وجود «دیگری» را به‌عنوان سویه‌ای برای شناخت و آگاهی فرد پذیرفته‌اند؛ اما دیدگاه گفت‌مانی و سهمی که به اصل دیگری در جایگاه شناخت و آگاهی «من» داده‌اند، متفاوت و گوناگون است. انسان در فرایند ساخته شدن و فرهیخته شدن (بیلدونگ) در نگاه هومبولت نیازمند «دیگری» است تا بتواند به خودآگاهی برسد. به این دلیل است که وی تأکید شدیدی بر زبان به‌عنوان ابزاری اساسی در درک دیگر فرهنگ‌ها دارد. جای تعجب نیست که بیلدونگ به‌عنوان تحول بنیادین «خود» به شدت با تئوری‌های درک بین‌فرهنگی در ارتباط باشد. رویارویی با دیدگاه‌های دیگر می‌تواند برای درک دیگران و آگاه شدن از دیدگاه خود و سپس ارزیابی نقادانه و تغییر آن به شیوه تفکری جدید، فرصتی نو فراهم آورد. اصل دیگری در نظام تربیتی در بعد بین‌فرهنگی بیلدونگ هم در سطح نظریه‌ای و هم در سطح عملی که با دیگران نیز سروکار دارد مطرح است. توجه به این امر که انسان موجودی اجتماعی و مدنی‌الطبع است و تربیت او زمانی معنا می‌یابد که در ارتباط و تعامل با دیگری باشد و از سویی این مهم که تجربه موقعیت‌های متنوع و مختلف در نظام آموزشی قطعاً افق‌های دید گسترده‌ای به روی متربی و مربی می‌گشاید، می‌تواند در رشد و تکامل و توسعه آدمی و شکوفایی استعدادها و توانش‌های او نقش مؤثری ایفا کند. تا آن‌جا که هومبولت زبان را منبع شناخت و همچنین ارتباط می‌داند که هر دو ریشه در امکان گفتگوی انسانی دارند. از نظر او، هم ارتباطات زبانی و هم ارتباط فکری ابتدا بر گفت‌وگوی

میان افراد استوار است که پیش‌نیاز درک بین فرهنگی است (Walker, 2022, p. 5). درک تفاوت‌های فردی و احترام به عقاید متفاوت در تعلیم و تربیت لازمه رشد و توسعه نظام آموزشی هر اجتماعی است؛ به عبارت دیگر توسعه فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و آموزشی هر جامعه‌ای مستلزم شنیدن و گوش فرادادن به صداهای دیگر است. باید توجه داشت که دیگری، مقدمه‌ی اصل تعامل است و به این معناست که از فردیت خود بیرون آییم و خروج از دایره‌ی خوددیت را به رسمیت بشناسیم. این خود مرحله‌ای از رشد و مرحله‌ای از مراحل تحقق بیلدونگ هومبولت است؛ بنابراین تعامل مستلزم این است که دیگری (دیگران) به درستی درک شده باشد.

۴. تعامل اجتماعی: چهارمین اصل تربیتی که استنتاج شده است، اصل تعامل اجتماعی ناظر بر مبنای انسان-

شناختی هویت جمعی است.

هدف: نیل به انسانیت و شخصیت هماهنگ از طریق تعامل با دیگران محقق می‌شود. این هدف در قالب گزاره

تجویزی به صورت زیر است.

هدف تربیت باید تحقق انسانیت و شخصیت هماهنگ و متجانس از رهگذر تعامل اجتماعی باشد.

گزاره تجویزی: هماهنگی و تجانس شخصیت به لحاظ تربیتی مطلوب و خوب است.

گزاره توصیفی (مبنایی): تحقق انسانیت و همگونی شخصیت در گرو تعامل با دیگران است.

گزاره تجویزی (اصل): باید تعاملات اجتماعی متریان مورد توجه قرار بگیرد.

هومبولت رشد و تحقق انسان را متضمن دو شرط اساسی یعنی آزادی و رابطه‌ی اجتماعی می‌داند و معتقد است که فرد در دادوستد داوطلبانه فردیت خویش با فردیت دیگران رشد می‌کند. به بیان دیگر، خودسازی به تعامل‌های اجتماعی نیاز دارد. هومبولت انسان منزوی را همانند انسانی که در غل و زنجیر است می‌پندارد و معتقد است چنین فردی نمی‌تواند رشد کند (Sorkin, 1983, p. 71) و این خود بیانگر آن است که اساس تعلیم و تربیت تعامل مؤثر اجتماعی است. در واقع در تربیت آنچه معنادهی می‌کند رابطه دوسویه مربی و متربی است. اصل تعامل اجتماعی چون قاعده‌ای تجویزی، حاکی از آن است که فعالیت‌های تربیتی را باید چنان سامان داد که فرد بتواند به کسب هویت جمعی مناسبی نائل شود که این هویت جمعی می‌تواند با حفظ و ارتقای فردیت هر فردی صورت گیرد و یا این که از طریق رابطه‌گزینش و طرد سنت‌های اجتماعی حاصل شود و در نهایت نیز با غلبه بر خودمحوری فرد در جریان امر تعلیم و تربیت محقق شود (Bagheri, 2011). هومبولت در رساله «نظریه بیلدونگ انسانی» در پاسخ به این سؤال که چه تقاضایی می‌توان از یک ملت، یک عصر و یک نژاد بشری داشت؟ چنین پاسخ می‌دهد

که تربیت، حقیقت^۱ و فضیلت^۲ می‌بایست آن‌قدر در میان مردمان انتشار یابد که مفهوم انسان، شکلی عالی و متعال درون هر فرد به خود بگیرد (Humboldt, 1969 p. 59).

نتیجه

درک درست از ایده‌ی هومبولتی بیلدونگ مستلزم فهم درست پایه‌های فلسفی اندیشه‌ی اوست. بیلدونگ در نگاه هومبولت متأثر از اندیشه‌ی او از انسان است؛ انسانی که در مسیر تربیت و رسیدن به بیلدونگ رو به سوی تعالی و رشد دارد، انسانی که در مسیر شدن و شکوفایی، آزاد، عامل و خودمختار است و هر آنچه این آزادی را محدود سازد می‌بایست برطرف شود. آزادی در نگاه هومبولت آزادی فطری و ذاتی است؛ از این رو برای هومبولت خودسازی فردی در فرایند بیلدونگ تنها زمانی می‌تواند به بالاترین حد خود نائل شود که دخالت محدود دولت، تأمین امنیت باشد؛ در غیر این صورت دولت به جای پرورش مردان و زنان مستقل و آزاد، بردگانی^۳ بیش تربیت نخواهد کرد. بررسی ایده‌ی هومبولتی بیلدونگ و مؤلفه‌های آن مسیری را برای تعلیم و تربیت ترسیم می‌کند که آن را در تقابل با نظام آموزش کنونی قرار می‌دهد؛ آموزشی که افراد را در جهت اهداف از پیش تعیین شده و قالب‌ها و چهارچوب‌های معینی پرورش می‌دهد و این دقیقاً در تضاد با اندیشه‌ی هومبولتی بیلدونگ است. بیلدونگ در نگاه هومبولت معنایی وسیع و بدیع به خود می‌گیرد که از انسان‌شناسی تطبیقی و انسان‌گرایی جدید او سرچشمه می‌گیرد.

انسان مورد نظر هومبولت ساحت‌ها و وجوه متنوعی دارد که می‌بایست همه‌ی آن‌ها پرورش یابند و این کلیت چند ساحتی و چندوجهی در سایه‌ی اصل مهمی به نام آزادی به ثمر می‌نشیند. البته هومبولت تأکید می‌کند که آزادی به تنهایی کافی نیست و می‌بایست اصل مهم دیگری باشد که بیلدونگ محقق شود و آن تعامل اجتماعی است که لازمه‌ی درک دیگری است. در حقیقت به زعم او فرد در همگامی و همراهی با جمع است که رشد می‌یابد و از زنجیرهای ذهنی رها می‌شود؛ به عبارت دیگر هومبولت تحقق بیلدونگ فردی را در گرو بیلدونگ جمعی می‌داند و آن‌جا که انسان به درک دیگری نائل می‌شود نقطه‌ی آغاز معنویت است؛ بنابراین آنچه ضرورت تحقق بیلدونگ را در نظام آموزشی برجسته می‌کند توجه به معنویت، معنایابی و معناکاوی است که با ظرفیتی که بیلدونگ از طریق مؤلفه‌ها و اصول خود از جمله «آزادی»، «پیوند من و جهان»، «تعامل اجتماعی»، «درک دیگری» و غیره برای فرد ایجاد می‌کند، منجر به توسعه‌ی وجودی فرد می‌شود. توسعه‌ی وجودی فرد نیز مستلزم آگاهی

1. Truth
2. Virtue
3. Slaves

نسبت به پدیده از خودیگانگی و تلاش برای اصلاح و تحقق خود از طریق دیگری است؛ به این معنا که فردیت از طریق بیلدونگ آن‌قدر توسعه پیدا می‌کند که دیگری و دیگران را از آن خود می‌داند و در حقیقت کل عالم هستی را در خودش جای می‌دهد و هضم می‌کند.

با این تفاسیر هدف و غایت تربیت در نگاه هومبولت رسیدن به انسانیت، انسان ایده‌آل و شخصیتی همگون، متجانس و متعادل است. با نظر به غایت تربیت، مبانی و اصولی از دل ایده‌ی بیلدونگ هومبولت استنتاج شده است که در ادامه به اختصار بیان می‌شود.

نمودار ۱. مبانی انسان‌شناختی ایده هومبولتی بیلدونگ و استنتاج اصول تربیتی با بهره‌گیری از روش فرانکنا

سپاسگزاری

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری است. هم‌چنین این پژوهش توسط دانشگاه شهید چمران اهواز مورد حمایت مالی قرار گرفته است. *پرتال جامع علوم انسانی*

References

- Azadmanesh, S., Bagheri Noaparast, K., Sefidkhosh, M., & Sajadieh, N. (2019). Education as "Bildung" in Hegel's phenomenology. *Foundations of Education*, 9(1), 26-47. (In Persian).
- Azadmanesh, S., Bagheri, N. K., & Sefidkhosh, M. (2020). A reflection on the critical themes about hegelian education with regard to phenomenology of spirit. *Philosophy of Education*, 5(1), 5-28. (In Persian)
- Bagheri, Kh. (2011). *A look at Islamic education*. Tehran: ducational Research and Planning Organization Publications (School). (In Persian)
- Bani Asadi, A., Sajjadi, S. M., Bagheri, K., & Sefidkhosh, M. (2019). The Relation of Anthropological Foundation of the Theory of Bildung with the idea of University in the Thought of Wilhelm von Humboldt. *Philosophy of Education*, 3(3), 5-24. (In Persian).
- Beheshti, S., Afkhami Ardakani, M. (2007). Explaining foundations and principles of social education in Nahj-ol-Balagheh. *Journal of Islamic Education*, 2(4), 7-39. (In Persian)
- Coombs, J. R., & Daniels, L. B. (1991). *Philosophical inquiry: Conceptual analysis*. In E.C. Short (Ed.), *Forms of curriculum inquiry*. Albany: State University of New York Press.
- Cote, J. E., & Levine, C. G. (2002). *Identity formation, agency, and culture: A social psychological synthesis*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Danner, H. (1994). Bildung: A basic term of german education. *Educational Sciences, Cairo*, 9:1994.
- Dohmen, G. (1964). *Bildung und Schule. Die Entstehung des deutschen Bildungs-begriffs und die Entwicklung seines Verhältnisses zur Schule*. Bd 1: Der religiöse und der organologische Bildungsbegriff. Weinheim: Beltz
- Fertig, L. (1977). *Campes politische erziehung: Eine einföhrung in die pädagogik der aufklärung*. darmstadt: wissenschaftliche buchgesellschaft.
- Gustavson, B. (2014). Bildung and the path from the classical concept to a universal and postcolonial concept. *Confero*, 2(1), 109-131 |.
- Heidt, I. (2015). Exploring the Historical dimensions of bildung and its metamorphosis in the Context of Globalization. *L2 Journal*, 7(4), 2-16.
- Hergenhahn, B. R., & Olson, M. H. (2009). *An introduction to theories of personality* (5th ed). Upper Saddle River, N.J: Pearson Prentice Hall.
- Horlacher, R. (2004). Bildung: A construction of a history of philosophy of education. *Studies in Philosophy and Education*, 23, 409-426.
- Horlacher, R. (2012). What is Bildung? Or: Why Pädagogik cannot get away from the concept of Bildung. In P. Siljander, A. Kivela, & A. Sutinen (Eds.), *Theories of bildung and growth. connections and controversies between continental educational thinking and american pragmatism* (pp. 135-147). Rotterdam: Sense Publishers.
- Humboldt, W. (1903). *Gesammelte Schriften: Akademic-Ausgabe in 17 Bdn Bd. 1*. In A. Leitzmann et al. (ed). Berlin: Behr Verlage.
- Humboldt, W. (1960). Werke in fünf bänden. *Herausgegeben von Andreas Flitner und Klaus Giel*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Humboldt, W. (1969). Theorie der Bildung des menschen. In W. Humboldt, A. Flitner & K. Giel (Eds.), *Werke in fünf Bänden: Val. 1. Schriften zur Anthropologie und Geschichte* (pp. 234-240). Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Humboldt, W. (2000). Theory of Bildung. In I. Westbury, S. Hopmann, & K. Riquarts (Eds.), *Studies in curriculum theory. Teaching as a reflective practice: The german didaktik*

- tradition* (PP. 57-63). Mahwah, N.J: Lawrence Erlbaum Associates
- Humboldt, W. V. (1789). *Tagebuch der Reise nach Paris und der Schweiz 1789*. Leitzmann, A. (Ed.) (1916). *Gesammelte Schriften, Bd. XIV*. (pp. 76-237). German: B. Behr's Verlag.
- Humboldt, W. V. (1979). *Bildung und sprache*. C. Menze. (Ed.). Paderborn: Schöningh.
- Humboldt, W. V. (1993). *The limits of state action*. J.W. Burrow (Ed.). Indianapolis: Liberty Fund.
- Humboldt, W., & Von Humboldt, C. (1918). *Wilhelm und Caroline von Humboldt in ihren Briefen* (Vol. 1). Germany: ES Mittler und Sohn.
- Klein, L. (1994). *Shaftesbury & the culture of politeness*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Konrad, F. M. (2010). *Wilhelm Von Humboldt*. Bern: Haupt Verlag.
- Konrad, F. M. (2011). Wilhelm Von Humboldt's contribution to a theory of Bildung. In: P. Siljander, A. Kivela, & A. Sutinen, (Eds.), *Theories of Bildung and growth. Connections and controversies between continental educational thinking and American pragmatism*, Rotterdam (PP. 107-124). Boston: Sense Publishers.
- Lovlie, L. (2002). The promise of Bildung. In R. Davies (Ed.), *Annual conference philosophy of education society of great Britain*. Conference Papers, P. 221-234.
- Lovlie, L., & Standish, P. (2002). Introduction: Bildung and the idea of a liberal education. *Journal of Philosophy of Education*, 36, 3, 317-340.
- Luth, C. (1998). On Wilhelm von Humboldt's theory of Bildung dedicated to wolfgang klafki for his 70th birthday. *Journal of Curriculum Studies*, 30, 1, 43-60.
- Masschelein, J., & Ricken, N. (2003). Do we (still) need the concept of Bildung? *Educational Philosophy and Theory*, 35(2), 139-154.
- Masschelein, J., & Simons, M. (2006). *Globale Immunität oder eine kleine Katastrophe des Europäischen Bildungsraums*. Zürich/Berlin: Diaphanes
- Mendelssohn, M. (1784). Über die Frage: Was heisst aufklären? *Berlinische Monatsschrift*, 4, 193-200.
- Mueller Vollmer, K., & Volker, H. (2007). Wilhelm von humboldts bedeutung für die beschreibung der sudostasiatischen sprachen und die anfänge der sudostasien forschung. In P. Schmitter (ed), *Geschichte der Sprachtheorie* (vol. 6/2, pp. 430-61). Tübingen: Gunter Narr.
- Phillips, D. (2010). Epistemological distinctions and cultural politics: educational reform and the Naturwissenschaft/Geisteswissenschaft distinction in nineteenth-century Germany. *In Historical perspectives on Erklären and Verstehen* (PP. 15-35). Dordrecht: Springer.
- Rogers, G. A. J. (1988). Die cambridger platoniker. In J. P. Schobinger (Ed.), *Grundriss der Geschichte der Philosophie. Band 3.1: Die Philosophie des 17* (PP. 240- 290). Basel, Switzerland: Schwabe.
- Safaei Moghadam, M. (2010). *Foundations of education from the point of view of Imam Sajjad (AS)*. Ahvaz: Rasesh publication. (In Persian)
- Shaftesbury, A. A. C. (1981). Soliloquy: Or, advice to an author. In G. Hemmerich & W. Benda (Eds), *Anthony Ashley Cooper, third Earl of Shaftesbury, Standard Edition. Sämtliche Werke, ausgewählte Briefe und nachgelassene Schriften. Bd. I,1* (PP. 35-301). Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog.
- Shokohi, Gh. H. (2015). *Principles and principles of education*. Mashhad: Astan Quds Razavi. (In Persian)

- Sorkin, D. (1983). Wilhelm Von Humboldt: The theory and practice of self-formation (Bildung), 1791-1810. *Journal of the History of Ideas*, 44(1), 55-73.
- Spranger, E. (1968). Grundlegende bildung, berufsbildung, allgemeinbildung. *Preussische Fortbildungsschulzeitung*, 9, 65-77.
- Vierhaus, R. (2002). Separata formación (Bildung) primera pArte. *Revista Educación y Pedagogía*, 1, 7-23.
- Walker, J. (2022). *Wilhelm von Humboldt and Transcultural Communication in a Multicultural World: Translating Humanity*. London: Camden House.

